

"באיסורא אתא לידיה"

- א. הקדמה
- ב. שלוש הסוגיות
- ג. תירוץ התוספות - חיוב השבה
- ד. תירוץ הרמב"ן - רשות בעלים
- ה. בירור שיטת התוספות בייאוש
  1. הסבר ה"נתיבות משפט"
  2. הסבר החזון איש
  3. השוואה בין שני ההסברים
- ו. בירור שיטת הרמב"ן
- ז. השוואה בין השיטות
- ח. "באיסורא אתא לידיה" וקניין חצר
  1. מחלוקת הראשונים בחצר וחנות
  2. בירור שורש המחלוקת
- ט. שיטת הרמב"ם בדין "באיסורא אתא לידיה"

א. הקדמה

ישנם שני כללי יסוד בבעלות ממון. הראשון הוא שלקיחת חפץ הנמצא בבעלות אדם אחר הנה גזל גמור. הכלל השני הוא שלקיחת חפץ שבעליו הפקירו או חפץ שבעליו התייאש לאחר שאיבד אותו, היא לקיחה מותרת, משום שלחפץ אין בעלים. אולם, מה קורה כאשר אדם לוקח לרשותו חפץ אשר בשאר הלקיחה היה ברשות בעליו, ולאחר זמן מה התייאש הבעלים, ובכך הוציא אותו מרשותו. מצב כזה נקרא בגמרא בבבא-מציעא כא, ב "באיסורא אתא לידיה" (להלן: באת"ל), ובו נעסוק במאמר זה תוך עיון בסוגיות העוסקות בו, וכמו כן נעיין בדעות הראשונים והאחרונים בעניין טעמו ומהותו.

ב. שלוש הסוגיות

בכמה מקרים בגמרא הובאו התייחסויות בהקשר ל"איסורא אתא לידיה":
הגמרא בבבא-מציעא, בפרק "אלו מציאות", עוסקת במקרה של אדם שלקח חפץ שיש בו סימן לפני ייאוש בעלים. לכן, לאחר הייאוש אינו יכול לזכות בו, שהרי "באיסורא אתא לידיה":

יאוש שלא מדעת. אביי אמר: לא הוי יאוש, ורבא אמר: הוי יאוש.
בדבר שיש בו סימן - כולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש. ואף על גב דשמעיניה דמיאש לבסוף - לא הוי יאוש, דכי אתא לידיה - באיסורא הוא דאתא לידיה. דלכי ידע דנפל מיניה לא מיאש, מימר אמר: סימנא אית לי בגויה, יהבנא סימנא, ושקילנא ליה.
בבא-מציעא כא, ב

מגמרא זו נראה שבמקרה של באת"ל הייאוש איננו מקנה את החפץ למוצא. לעומת זאת, בהמשך הפרק, אומרת הגמרא:

ואמר רבא: ראה סלע שנפלה, נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה - עובר ככולן; משום "לא תגזול" ומשום "השב תשיבם" ומשום "לא תוכל להתעלם".
ואף על גב דחזרה לאחר יאוש - מתנה הוא דיהיב ליה, ואיסורא דעבד - עבד.

מסוגיה זו נראה, לכאורה, בדיוק ההפך, שגם במקרה שלקח את האבידה לפני הייאוש קנה את החפץ, שהרי אם החזיר "מתנה הוא דיהיב ליה".
הגמרא השלישית היא הגמרא בבבא-קמא, שבה רבה מנסה ללמוד דיני ייאוש בגזלה מייאוש באבידה:

יאוש - אמרי רבנן דניקני, מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן;
אי דאורייתא, מידי דהוה אמוצא אבידה, מוצא אבידה לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דתיתי לידיה קני ליה, האי נמי כיון דמייאש מרה קני ליה, אלמא קני;
או דלמא לא דמיא לאבידה, אבידה הוא דכי אתאי לידיה - בהתירא אתיא לידיה, אבל האי כיון דבאיסורא אתאי לידיה - מדרבנן הוא, דאמור רבנן ניקני מפני תקנת השבים.

בבא-קמא סו, א

עיון בסוגיות אלו מעלה מספר שאלות:

- א. כיצד מתיישבת הסתירה בין שתי הסוגיות בבבא-מציעא? מהסוגיה בדף כו, שגם בה החפץ הגיע לידו באיסור, נראה שייאוש מקנה.
- ב. הסוגיה בדף כו לא מתיישבת גם עם הסוגיה בבבא-קמא, שהרי הייאוש בגזלה מגיע בכל מקרה רק לאחר נטילת החפץ, ואם גם באבידה ייאוש לאחר הנטילה איננו מקנה - כיצד ניתן ללמוד קניין מייאוש מדין אבידה לגזלה?
- ג. מדוע, על פי הסוגיה בדף כו, ייאוש לא מקנה במקרה בו באת"ל?

ג. תירוץ התוספות - חיוב השבה

התוספות¹ מתרץ את השאלה הראשונה בכך שייאוש במקרה של באת"ל לא מקנה. כוונת בדברי הגמרא בדף כו ש"מתנה הוא דיהיב ליה" אינה שאת מצוות השבה הוא אינו יכול לתקן, אלא את מצוות "לא תוכל להתעלם" בלבד. כלומר, מצוות השבה עדיין חלה, וממילא אינו קונה את החפץ.

התוספות על הסוגיה בבבא-קמא² שואל את השאלה השנייה ועונה שבאמת, אין הכי נמי, ייאוש באבידה וייאוש בגזלה אכן זהים. אלא, שבדברי הסוגיה בדף כו שייאוש לא מקנה באבידה במקרה שבאת"ל, הכוונה היא שהוא איננו מקנה לגמרי, שכן על המוצא להשיב את דמי האבידה. אך כיוון שבשני המקרים, אבידה וגזלה, עדיין חייב בהשבה דמי האבידה, כלומר, הייאוש אכן מקנה, אפשר ללמוד משני המקרים.

על פי התוספות נראה שיסוד החיוב של המוצא או הגזלן להשיב הוא קיומה של מצוות השבה, שאפילו ייאוש לא יכול להתיר אותה. אם כן, כל עניין ייאוש במקרה של באת"ל אינו מועיל כי המוצא כבר מחויב במצוות השבה, למרות הייאוש. עצם הייאוש רק יאפשר לו להחזיר דמים במקום את האבידה או הגזלה. אם כן, לפי התוספות, נראה שמצוות השבה חלה גם לאחר הייאוש, ומכך ברורה התשובה לשאלה השלישית מדוע באת"ל לא קנה את החפץ גם לאחר הייאוש.

1. בבא-מציעא כו, ב, ד"ה "מתנה"

2. סו א, ד"ה "הכא נמי"

ד. תירוץ הרמב"ן - רשות בעלים

ודקא קשיא לך הרי לא קנאה דכי אתא לידיה באיסורא אתא לידיה ומשום מציאה נמי מחייב לאהדורה, לא קשיא דכי אמרי' הכי ה"מ היכא שנטלה ע"מ להחזירה שכיון שנתחייב בהשבה וחל עליה מצות השב תשיבם לא פקע מיניה לעולם ביאוש שאם לא כן כל אבידה מותרת אם לא באו בעלים מיד שהרי נתיאשו, ודין הוא מפני שנעשית ידו כיד בעלים ושומר של בעלים הוא הילכך לא קני לה לעולם ביאוש שאחר כך, אבל הכא כיון שגזלה זה לא מחייב בהשבתה לאחר יאוש. חידושי הרמב"ן, בבא-מציעא כו, ב

הרמב"ן³ מעלה סברה שונה לפתרון שאלות אלו. את השאלה הראשונה הוא מתרץ שדין באת"ל חל רק כשנטל את האבידה על מנת להשיבה, משום שאז ידו כיד הבעלים. אולם, כשנטלה על מנת לגזולה, הרי היא כאילו נשארה על הקרקע עד הייאוש המקנה את החפץ (ובדף כא מדובר בנטלה על מנת להשיבה בלבד).

בכך פותר הרמב"ן גם את השאלה השנייה. שכן, גם באבידה ישנו מצב בו לקחה שלא על מנת להשיבה לפני הייאוש ובו הייאוש מקנה, ולכן ניתן ללמוד ייאוש בגזלה מייאוש באבידה. אולם, אם נטלה ע"מ להשיבה הופך הוא לשומר שכר וידו כיד הבעלים, ואז הייאוש לא מועיל כדין ייאוש ברשות הבעלים. אם כן, לפי הרמב"ן באת"ל לא קנה את החפץ משום שהיאוש לא מועיל ובכך עונה הרמב"ן גם על השאלה השלישית. ממה שראינו עד כה, יש הבדל בין קניין ע"י ייאוש שהיה לפני הנטילה, לבין קניין כזה כאשר הייאוש בא אחרי הנטילה. ממה נובע ההבדל בין הסבר התוספות להסבר הרמב"ן? כדי לענות על שאלה זו יש לבחון את מהותו של המושג "ייאוש" לפי כל אחת מהשיטות. כמו כן, נבחן את משמעות מצוות ההשבה ביחס לייאוש הבעלים.

3. בחידושים הנ"ל וכן במלחמות ה', יד, ב מדפי הרי"ף

ה. בירור שיטת התוספות בייאוש

שיטתם העקרונית של בעלי התוספות היא שייאוש אינו הפקר.⁴ הם מבססים זאת על העובדה שישנם מצבים שבהם ייאוש לא מקנה לגמרי - באת"ל. שכן, אם ייאוש היה הפקר, הוא היה מקנה בכל מקרה. אך מהו ההבדל בין ייאוש לבין הפקר? בשאלה זו נצטרך לדון משני כיוונים שונים הקשורים זה בזה:

- א. ההבדל במעשה הבעלים.
- ב. ההבדל בהשלכות של המעשה על החפץ.

1. הסבר ה"נתיבות משפט"

הנתיבות משפט⁵ מציע שני הבדלים בין ייאוש להפקר על פי שני הכיוונים שהזכרנו:

- א. הפקר הוא מדעת - כלומר, פעולה שהאדם עושה מרצונו בחפץ. לעומת זאת, ייאוש הנו פעולה שאינה מדעת, שכן היא נעשית מחוסר ברירה ולא מרצונו של בעל החפץ.
- ב. בהפקר החפץ יוצא מרשות הבעלים מיד עם רגע ההפקר אולם בייאוש החפץ יוצא מרשות הבעלים רק כשהגיע לידי הזוכה.

על פי סברה זו, העובדה שייאוש הוא פעולה שנעשית בעל כורחם של הבעלים הופכת את פעולת הייאוש למעין "הפקר חלש", ולכן יש גם הבדל בהשלכות של המעשה על החפץ: החפץ לא יוצא מרשות הבעלים מיד.

2. הסבר החזון איש

לעומת זאת, החזון איש⁶ הבין אחרת את שיטת התוספות ואת ההבדל בין ייאוש להפקר. גם החזון איש הבחין שייאוש הינו פעולה הנעשית בע"כ של הבעלים, אך לא זה ההבדל העיקרי. שכן, ייאוש נעשה בע"כ של הבעלים משום שליתתו בחפץ מעורערת, אולם בהפקר שליתתו של הבעלים בחפץ מוחלטת, ולכן ההפקר נעשה מרצונו. אם כן, ההבדל העיקרי בין ייאוש להפקר הינו שליתת האדם בחפץ: בהפקר שליתת הבעלים בחפץ מוחלטת, ואילו בייאוש השליטה מעורערת.

4. ב"ק, סו, א ד"ה "כיוון דבאיסורא"

5. חושן משפט רסב, ג.

6. חזון איש, בבא-קמא, ס' יח, ס"ק א.

3. השוואה בין שני ההסברים

ההבדל המעשי בין השיטות הוא בשאלה מתי החפץ יוצא מרשות הבעלים. על פי החזו"א, דווקא בייאוש ברור שהחפץ יוצא מרשות הבעלים מיד, שכן בייאוש שליטת הבעלים בחפץ ממילא מעטה, ולכן גם פעולה "חלשה" כייאוש תספיק כדי להוציא את החפץ מרשות הבעלים. זאת בניגוד לדעת הנתיבות הסובר שהחפץ יוצא מרשות הבעלים רק כאשר הוא מגיע לידי המוצא.

אם כן, נובעות ממחלוקת זו שתי הגדרות שונות למושג ייאוש:

א. על פי הנתיבות משפט, הגדרת הייאוש תהיה פעולה בה אדם מוציא חפץ מרשותו בעל כורחו.

ב. על פי החזון איש, הייאוש יוגדר כפעולה בה אדם מוציא את החפץ מרשותו כאשר שליטתו בחפץ מעוררת.

לאחר שהבנו מהו ייאוש על פי תוספות, נצטרך לבחון מדוע במקרה של באת"ל הייאוש לא מקנה. השאלה המרכזית העולה מדין זה היא מה השתנה כשהאדם לקח את החפץ לפני הייאוש, מדוע ייאוש לא מקנה כרגיל?

על פי הסברה שראינו בנתיבות משפט התשובה תהיה פשוטה - ייאוש הנו "הפקר כפוי": הבעלים לא באמת רוצה להפקיר את החפץ, אלא הנסיבות מכריחות אותו. כיוון שכך, החפץ לא יוצא מרשותו מיד, אלא רק כשהוא מגיע לרשות המוצא. אם כן, כשהמוצא לקח את החפץ לפני ייאוש הבעלים, הוא לקח אותו כשהחפץ עדיין ברשות הבעלים. אין למוצא יכולת לקנות את החפץ וחלה עליו מצוות השבה, ומשום שחלה עליו מצוות השבה הוא מנוע מלקנות את החפץ גם לאחר הייאוש, שהרי הוא לא יכול להיחשב זוכה.

אם כן, על פי סברה זו, ההבדל מהמקרה הרגיל אינו בייאוש עצמו, אלא בכך שהמוצא לא יכול לקנות טכנית, שכן ייאוש הבעלים לא מפקיע את החובה המוטלת על המוצא להשיב את החפץ.

על פי החזו"א הסיבה להבדל אחרת. ייאוש הנו מצב שהבעלים מוציא את החפץ מרשותו כאשר שליטתו בו מעוררת. במצב כזה גם ייאוש יספיק להוציא את החפץ מרשותו מיד, ואם המוצא לקח את החפץ לפני הייאוש חלה עליו מיד מצוות השבה. חלות זו מחזקת את השליטה של הבעלים בחפץ ולכן במצב כזה ייאוש לא מספיק כדי להוציא את החפץ מרשות הבעלים וצריך הפקר.

ההבדל בין החזו"א לבין נתיבות המשפט בביאור המושג "באת"ל" הנו שעל פי החזו"א, במצב של באת"ל ייאוש לא מקנה מכיוון שהוא לא חזק מספיק, כלומר, הבעיה היא בייאוש. אולם, על פי הנתיבות, הייאוש עושה את פעולתו הרגילה, והבעיה אינה בו, אלא שהמוצא מנוע מלקנות.

1. בירור שיטת הרמב"ן

כפי שראינו, דעת הרמב"ן בדין באת"ל היא שכאשר נטלה על מנת להשיבה לא זכה בה משום שידו כיד בעלים, וכאשר נטלה על מנת לגזולה הרי היא כמונחת על הקרקע וזכה בה. כלומר, על פי הרמב"ן כוונת הגמרא שייאוש לא מקנה משום שדין באת"ל הוא רק במקרה שלקחה על מנת להשיבה, כי אז ידו כיד הבעלים ולכן לא יכול לזכות בחפץ. נראה אם כן שהרמב"ן, שלא כתוספות, מבחין בין שני מקרים: נטלה על מנת להשיבה ונטלה על מנת לגזולה. מהו היסוד להבחנה זו?

נראה שהשוני נעוץ בעובדה שבנטלה ע"מ להשיבה המוצא כלל לא התכוון לקנות בשעת הנטילה, ומחדש הרמב"ן שלכן השתנה מצב המוצא ומצב החפץ - האבידה חוזרת לרשות הבעלים והמוצא הופך לשליחו ולשומר שכר שלו. זו הסיבה שמונעת מהמוצא לקנות גם לאחר הייאוש.

אולם, כאשר נטלה ע"מ לגזולה המוצא התכוון לקנותה, ולכן לא השתנה כלום במעמד החפץ ובמעמדו של המוצא, וסדר הפעולות הנדרש - ייאוש, קנייה וזכייה - לא השתנה, שכן לקיחתו את החפץ לא שינתה דבר, ובעצם החפץ נחשב כאילו הוא עדיין מונח במקום בו אבד.

נראה שבנקודה זו חלק הרמב"ן על התוספות, שהרי לפי התוספות אין הבדל בין נטלה ע"מ לגזולה לבין נטלה ע"מ להשיבה, בכל מקרה נטילה לפני ייאוש משנה את סדר הפעולות הנדרש ולא מאפשרת לו לקנות, אין שום משמעות לשאלה מה היתה כוונתו של המוצא, לשיטתם. אולם, לפי הרמב"ן, כאשר נטלה ע"מ לגזולה סדר הפעולות לא השתנה כלל ולכן יוכל לקנות לאחר הייאוש.

יוצא מכך שעל פי הרמב"ן, שמחלק בין נטלה ע"מ לגזולה לבין נטלה ע"מ להשיבה, מצוות ההשבה לא מונעת מהמוצא לקנות, כלומר, האדם רשאי לזכות בחפץ למרות שיש עליו מצווה להשיבו (נטלה ע"מ לגזולה) - מדוע?

נראה לומר שעל פי הרמב"ן, ברגע שהחפץ יוצא מרשות הבעלים אין יותר חובה להשיבו, ועקרונות, הוא לא חייב בהשבה אחרי הייאוש, חוץ ממקרה מסוים שבו הפך לשליחו של הבעלים עוד לפני הייאוש ובכך בעצם החפץ נשאר ברשות הבעלים, למרות שהבעלים התייאש ממנו.

כאמור, הנפקא מינה המעשית בין תוספות לרמב"ן תהיה במקרה שנטלה על מנת לגזולה. לדעת התוספות, לא זכה מכיוון שחלה עליו מצוות השבה, ואילו על פי הרמב"ן זכה, מכיוון שהחפץ יצא מרשות הבעלים. יוצא שהמחלוקת היא בשאלה האם מצוות

ההשבה קיימת גם לאחר שהיה ייאוש: התוספות יטענו שהיא קיימת, בעוד שלדעת הרמב"ן היא הופכת להיות חסרת משמעות.

ז. השוואה בין השיטות

נראה ששורש המחלוקת בין הרמב"ן לבעלי התוספות הוא משמעותו של המושג "ייאוש" והשלכתו על מצוות ההשבה. על פי הרמב"ן, ייאוש הנו פעולה סופית ומוחלטת. כאשר הבעלים התייאש הוא עשה זאת מכוחה של מחשבה שאין סיכוי למצוא את החפץ (בין היתר, משום שמי שלקח לא יטרח להשיב לו אותו), ולכן מצוות ההשבה לא מבטלת את הייאוש, ובעצם אינה קיימת. אולם, כאשר נטלה על מנת להשיבה הוא עשה פעולה הפכית לפעולת הייאוש בכך שהוא מחזיר את החפץ לרשות הבעלים.

אולם, על פי שיטת בעלי התוספות, מצוות ההשבה חלה למרות הייאוש. ניתן להסביר זאת בכך שבעלי התוספות הבינו את המושג "ייאוש" בצורה שונה. על פי התוספות, ייאוש אינו פעולה מוחלטת אלא פעולה על תנאי. כלומר, הבעלים מתייאש משום שכעת, באופן זמני, הוא לא מצליח למצוא את החפץ, אך אם יפתח איזשהו פתח הבעלים יחזור לחפש את החפץ, ובכך ייפסק ייאוש. פעולת הייאוש אינה פעולה משפטית, זאת בניגוד לדעת הרמב"ן שהיא ייאוש הוא פעולה סופית המבטאת ויתור על החפץ. לפיכך, על פי תוספות יש משמעות לעובדה שיש מצוות השבה.

לסיכום, ראינו עד כה כי נחלקו הרמב"ן והתוספות בהבנת המושג באת"ל והשלכותיו, וניסינו לטעון שמחלוקת זו נובעת מהבנה שונה של המושג "ייאוש". ממילא, מחלוקת זו משפיעה גם על התשובה לשאלה השלישית שהבאנו בתחילת דברינו, מדוע ייאוש לא מקנה במצב של באת"ל: לשיטת התוספות משום חיוב מצוות השבה, בין אם משום שמעמדו של המוצא אינו מאפשר לקנות את החפץ (כשיטת הנתיבות) ובין אם בעקבות כך שליטתו של הבעלים בחפץ גדלה (כשיטת החזו"א). לעומת זאת, לפי הרמב"ן ייאוש לא מקנה רק כשנטלה על מנת להשיבה, משום שידו כיד בעלים.

ח. "באיסורא אתא לידיה" וקניין חצר

1. מחלוקת הראשונים בחצר וחנות

מצא בגל ובכותל ישן - הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש, מחציו ולחוץ - שלו; מחציו ולפנים - של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים, אפילו בתוך הבית - הרי אלו שלו;

מצא בחנות - הרי אלו שלו; בין התיבה ולחנוני - של חנוני. לפני
 שולחני - הרי אלו שלו; בין הכסא ושולחני - הרי אלו לשולחני.
 הלוקח פירות מחבירו, או ששלח לו חבירו פירות, ומצא בהן - מעות
 הרי אלו שלו; אם היו צרורין - נוטל ומכריז.
 בבא-מציעא ב, ג - ד

שואלים הראשונים מדוע במקרים אלו לא קונה החצר לבעליה. בתשובה לכך נחלקו
 הראשונים לשתי סיעות עיקריות:
 הרא"ש והנימוקי-יוסף טוענים שאין כאן קניין משום דין באת"ל, שהרי החצר קנתה
 עוד לפני שהבעלים התיימש, ויש פה דין באת"ל.
 שיטות אחרות טוענות שזהו דין יחודי בחצר, בין אם משום שזהו דבר שאינו עתיד
 להימצא (התוספות⁷) או מפני שזו חצר שאיננה משתמרת (רמב"ם לגבי חנות - גזלה
 ואבידה טז, ד) או שהיא אבודה ממנו ומכל אדם וכדו'⁸.
 נחלקו האחרונים בשאלה מדוע על פי התוספות והרמב"ם אין כאן דין של באת"ל. יסוד
 הדיון נמצא בשאלה האם זהו דין מקומי בסיטואציה המתוארת במשנתנו או שבאופן עקרוני
 אין דין באת"ל בחצר.
 המהרש"ל סובר שלפי תוספות אין דין באת"ל בחצר כלל וזהו, על פיו, שורש המחלוקת
 בין התוספות לרא"ש והנימוקי-יוסף.
 סברה זו תוקף המהרש"א. לדעתו, לא ייתכן לסבור כך שהרי התוספות העמיד את
 המשנה במצב של "רוב נוכרים", וברוב נוכרים לא שייך כלל באת"ל. מכיוון שבאופן כללי
 דיני אבידה לא נוהגים במצב כזה. ממילא, יטען המהרש"א שהתוספות בשתי המשניות לא
 סבר את דין באת"ל מסיבה מקומית, שכן מדובר ברוב נוכרים.⁹
 נראה, שגם הרמב"ם והראב"ד נחלקו באותה מחלוקת בה נחלקו התוספות והרא"ש, על
 פי הסבר המהרש"ל.
 כתב הרמב"ם:

המוצא מעות בחנות... ולמה לא תקנה החנות לבעל החנות? לפי

7. בבא-מציעא כה, ב, ד"ה "שתיך טפיו".
 8. המרדכי (בשם רבנו ברוך) מביא תשובה נוספת: שחצר אינה קונה באבידה אלא בהפקר, ואכמ"ל.
 9. בניגוד למהרש"א, ישנם אחרונים שטוענים כי אין זה מוכרח שייאוש ודין באת"ל לא שייכים למשנה. אם משום
 שייאוש ובאת"ל שייכים גם ברוב נוכרים (רעק"א) או מפני שהתוספות לא העמיד את המשנה במקרה של רוב גויים,
 אלא רק סידר אותה עם אפשרות שכזו (הש"ך).

שאינה חצר המשתמרת ואף על פי שבעל החנות בתוכה צריך לומר
תקנה לי חנותי כמו שיתבאר.

הלכות גזלה ואבידה טז, ד

והשיג עליו הראב"ד:

יש מי שאומר שאפילו אמר תקנה לי רשותי לא קנה לו לפי שבאה שם
המציאה קודם יאוש וחצירו כידו.

השגות הראב"ד שם

לשיטת הרמב"ם, חנות אינה קונה לבעליה משום שהיא מוגדרת כ"חצר שאינה
משתמרת", בה לא קיים דין קניין חצר. הראב"ד, לעומתו, מנמק זאת בכך שהגיעה לידו
קודם ייאוש ודין החפץ כדין באת"ל, שאין הייאוש מפקיע.¹⁰ נראה לכאורה שהרמב"ם סובר
כתוספות והראב"ד כרא"ש.

2. בירור שורש המחלוקת

נשאלת השאלה, מדוע, לשיטת המהרש"ל, סובר התוספות שלא קיים דין באת"ל
בחצר?

שורש המחלוקת תלוי בהבנת דין באת"ל שראינו לעיל. על פי שיטת הרמב"ן שייאוש
איננו מקנה כאשר נטלה על מנת להשיבה, ברור מדוע אין דין באת"ל בחצר, שהרי בחצר
לא נטלה על מנת להשיבה. אולם, על פי שיטת התוספות, שאינו קונה כתוצאה מקיומה של
מצוות השבה, הדבר לא ברור - האם חלה מצוות השבה בחפץ שנמצא בחצרו גם אם אינו
יודע על כך?

נראה שזוהי מחלוקת המהרש"ל והמהרש"א בדעת התוספות. על פי המהרש"ל, אין
עליו חיוב השבה עד שיראה את החפץ ולכן לא שייך באת"ל כלל בחצר, על פי תוספות.
לעומת זאת, על פי המהרש"א נראה שחיוב ההשבה חל מהרגע שהחפץ נמצא בחצרו גם אם
לא ראה אותו ולכן, מבחינה עקרונית, שייך דין באת"ל גם בחצר.
אם כך, את הרמב"ם שלא דן באת"ל בחצר ניתן להסביר כמו הרמב"ן ולא רק על פי
שיטת תוספות כהסבר המהרש"ל.

10. הראב"ד מביא גם הסבר נוסף והוא שזה משום שהחפץ לא נשאר בחנות מדין אבידה, אלא מדין פיקדון.

ט. שיטת הרמב"ם בדין "באיסורא אתא לידיה"

עד עתה ראינו את שיטת הרמב"ם בחצר, אך לא ביררנו עדיין מהי שיטתו בדין באת"ל בכלל.

בהלכות גזלה ואבירה כותב הרמב"ם כך:

כל המוצא אבירה בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה... ולפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצא אותה דרך נפילה. אפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח הרי זה לא יגע בו, ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם, ואם היה דבר שאין בו סימן זכה בו ואינו חייב להחזירו.

טו, א

ומשיג עליו הראב"ד:

דבר זה אינו מחוור אצלי שיזכה בו לעצמו לעולם אלא יעמוד בידו עד שיבא אליהו. השגות הראב"ד, שם

כלומר, הרמב"ם לא מחלק בין מקרה בו לקח את החפץ לפני הייאוש לבין מקרה בו לקח אותו לאחר הייאוש. על כך תמהו עליו רבים, כהשגת הראב"ד. שהרי, אם הבעלים לא התייאשו, כיצד קנה המוצא את החפץ, אפילו אם אין בו סימן - הרי באת"ל? ניתן לתרץ את דבריו על פי דברי התוספות:

דלכי נפל מיניה לא מיאש - ואע"ג דהשתא מיאש אקראי בעלמא הוא ומתחילה לא היה עומד ליאש

בבא-מציעא כא ב, ד"ה "דלכי נפל"

לדעת התוספות קיימים שני סוגי ייאוש. ייאוש בחפץ שיש בו סימן והוא ייאוש "אקראי", כפי שראינו לעיל בשיטת תוספות. כלומר, ייאוש על תנאי, שאינו מוחלט. הייאוש השני הוא בחפץ שאין בו סימן וזהו ייאוש מוחלט. הסיבה להבדל ברורה: כאשר הבעלים מגלה שהוא איבד חפץ שיש בו סימן, הוא מודע לאפשרות שעדיין החפץ יכול להימצא, ולכן ייאושו אינו מלא. אולם, במקרה של אובדן חפץ שאין בו סימן, נגרם ייאוש מוחלט. ייאוש כזה חזק מספיק כדי לבטל את חיוב ההשבה שחל על המוצא. כך ניתן להבין את שיטת הרמב"ם, שזוכה בו לעצמו.

ננסה לבחון כיצד משתלבת שיטת הרמב"ם במכלול השיטות שראינו עד כה בשאלה מדוע ייאוש לא מקנה כאשר באת"ל.

עד כאן ראינו שהרמב"ן סובר שייאוש הנו פעולה מוחלטת ולכן מצוות ההשבה לא תחול לאחריו, פרט למקרה יחיד והוא שנטלה על מנת להשיבה, שבו הייאוש לא מקנה. אולם, לדעת התוספות ייאוש הנו פעולה על תנאי ולכן מצוות ההשבה חלה גם לאחר ייאוש הבעלים, מה שמביא לכך שייאוש לא מקנה בכל מקרה בו נלקח החפץ לפני הייאוש. הרמב"ם, לעומת זאת, סובר שאין דין באת"ל בחצר (או כתוספות על פי המהרש"ל או כרמב"ן), אך כאן משמע מדבריו שבחפץ שאין בו סימן הייאוש מקנה בכל מקרה, ולא רק כשנטלה על מנת לגזלה. לכן, ניתן לטעון שהרמב"ם סובר עקרונית כתוספות, אך בחפץ שאין בו סימן יסבור שהיאוש הוא מוחלט ולכן מצוות ההשבה לא חלה ויקנה בכל מקרה, גם באת"ל.¹¹

---

11. ניתן לומר, עפ"י התוספות הנ"ל, שכך סובר גם התוספות.